

18 Onderzoek studielast van leerlingen in de Tweede Fase

P.R.J. Simons
Vakgroep Onderwijskunde
Katholieke Universiteit Nijmegen

J.G.G. Zuylen¹
MesoConsult

1 INLEIDING

De Stuurgroep Profiel Tweede Fase Voortgezet Onderwijs beschouwt de studielastbenadering als een mogelijkheid om de leerling in de bovenbouw van het havo en vwo actiever en zelfstandiger te laten leren. Het onderwijsleerprogramma wordt gekoppeld aan een inspanningsverplichting die wordt uitgedrukt in een totaal aantal door de leerling te investeren uren. De Stuurgroep acht een studielast van 1520 uur per jaar voor de leerlingen in de Tweede Fase van het voortgezet onderwijs haalbaar. Is dat een zware inspanningseis? Is dat een eis die ver overstijgt boven het aantal uren dat een leerling nu werkt?

De Stuurgroep verzocht MesoConsult, in het kader van haar advisering voor de Tweede Fase, een onderzoek te doen dat de antwoorden moest opleveren op vragen van bovenstaande aard.

2 ONDERZOEKSVRAGEN

Om de huidige studielast van leerlingen in het havo en het vwo vast te stellen, is het onderzoek uitgevoerd op basis van de onderstaande vragen, gespecificeerd naar afdeling en leerjaar.

- 1 Hoeveel tijd besteden leerlingen **op werkdagen** (maandag tot en met vrijdag) gemiddeld aan huiswerk?

¹ Het veldwerk in het onderzoek en de verwerking van de gegevens werd gedaan door E.E.Th.J. van Boekel en A.T.J. Eversdijk

- 2 Hoeveel tijd besteden leerlingen **in de weekends** gemiddeld aan huiswerk?
- 3 Hoeveel tijd besteden leerlingen **in de vakanties** aan huiswerk?
- 4 Wat is de tijdsinvestering voor leerlingen **volgens het lesrooster**?
- 5 Wat is de totale gemiddelde studielast?
- 6 Zijn er significante verschillen naar vakkenpakket te onderscheiden?
- 7 Hoeveel tijd denkt de docent aan huiswerk op te geven?
- 8 Zijn er significante verschillen tussen 'werkelijke huiswerktijd voor leerlingen' en 'ingeschatte huiswerktijd door docenten'?
- 9 Hebben de leerlingen de indruk dat zij minder huiswerktijd nodig hebben als zij efficiënter met het huiswerk zouden omgaan?

3 METHODE

In een pilot-onderzoek werden docenten en leerlingen van de bovenbouw van één school geënquêteerd. Op basis van dit onderzoek zijn de enquêtes voor docenten en leerlingen aangepast en afgenomen op twintig scholen, die a-select gekozen waren uit het Nederlandse scholenveld met een havo- en vwo-afdeling (inclusief gymnasium).

Bij het samenstellen van de steekproef werd rekening gehouden met de verdeling van de deelnemende scholen over de verschillende provincies. Per provincie deed minimaal één school aan het onderzoek mee. Ook werd rekening gehouden met de denominatie van de scholen (openbaar/algemeen-bijzonder, katholiek, protestants-christelijk en samengesteld). Per denominatie deden vijf scholen aan het onderzoek mee.

Alle scholen die voor deelname aan het onderzoek benaderd werden, deden ondanks de krappe tijdlimiet om de resultaten te verzamelen mee. Zowel bij de leerlingen als de docenten zijn enquêtes afgenomen om de gemiddelde studielast van leerlingen te bepalen. In totaal zijn er 6318 leerlingen en 583 docenten ondervraagd. Gemiddeld deden per school 316 leerlingen en 29 docenten mee.

Bij de verwerking van de enquêtes is gebruik gemaakt van optische leesapparatuur en gegevensverwerkende software (Formic en SPSS/PC+ 4.0).

4 RESULTATEN

Onderzoeksvraag 1: Huiswerktijd op werkdagen

De gemiddelde huiswerktijd op werkdagen is 120 minuten, dus 2 uur. Uitsplitsing per afdeling/leerjaar:

- havo vier in totaal 1 uur en 54 minuten;
- havo vijf in totaal 1 uur en 55 minuten;
- atheneum vier in totaal 1 uur en 58 minuten;
- atheneum vijf in totaal 1 uur en 59 minuten;
- atheneum zes in totaal 2 uur en 7 minuten;
- gymnasium vier in totaal 2 uur en 11 minuten;
- gymnasium vijf in totaal 2 uur en 19 minuten;
- gymnasium zes in totaal 2 uur en 10 minuten.

Onderzoeksvraag 2: Huiswerktijd in weekends

De gemiddelde huiswerktijd in het weekend is 121 minuten, dus 2 uur en 1 minuut. Uitsplitsing per afdeling/leerjaar:

- havo vier in totaal 1 uur en 53 minuten;
- havo vijf in totaal 1 uur en 54 minuten;
- atheneum vier in totaal 1 uur en 59 minuten;
- atheneum vijf in totaal 2 uur en 3 minuten;
- atheneum zes in totaal 2 uur en 14 minuten;
- gymnasium vier in totaal 2 uur en 9 minuten;
- gymnasium vijf in totaal 2 uur en 16 minuten;
- gymnasium zes in totaal 2 uur en 20 minuten.

Onderzoeksvraag 3: Huiswerktijd in vakanties

De gemiddelde huiswerktijd in vakanties is 1011 minuten, ofwel 16 uur en 51 minuten. Uitsplitsing per afdeling/leerjaar:

- havo vier in totaal 11 uur en 49 minuten;
- havo vijf in totaal 23 uur en 33 minuten;
- atheneum vier in totaal 8 uur en 42 minuten;
- atheneum vijf in totaal 14 uur en 30 minuten;
- atheneum zes in totaal 32 uur en 29 minuten;
- gymnasium vier in totaal 7 uur en 53 minuten;
- gymnasium vijf in totaal 14 uur en 23 minuten;
- gymnasium zes in totaal 31 uur en 41 minuten.

Onderzoeksvraag 4: Tijdsinvestering volgens het rooster

Het aantal lessen en het aantal vakken varieert door de grote combinatiemogelijkheden bij het samenstellen van de vakkenpakketten sterk per vakkenpakket, school, afdeling en leerjaar. De in de docenten-enquête gestelde vraag over hoeveel lessen leerlingen het vak volgen in de verschillende afdelingen, respectievelijk leerjaren en nader telefonisch onderzoek bij de deelnemende scholen bevestigden dit. Besloten is om uit te gaan van een gemiddelde lesbelasting van **29 x 50 minuten** per week.

Onderzoeksvraag 5: Gemiddelde studielast per week

De gemiddelde studielast is berekend door de tijdsinvestering van leerlingen op werkdagen, in weekenden, gedurende vakanties en volgens het lesrooster, uit de onderzoeksvragen 1 t/m 4, op te tellen. De tijdsinvestering is weergegeven in minuten.

	Huiswerktijd per week (5 werkdagen)	Huiswerktijd in het weekend	Vakantie (omgerekend per week)	Rooster (belasting op 29 x 50 min. gesteld)	Studielast in minuten
havo 4	572	113	18	1450	2153
havo 5	574	114	35	1450	2173
atheneum 4	592	119	13	1450	2174
atheneum 5	593	123	22	1450	2188
atheneum 6	636	134	49	1450	2269
gymnasium 4	654	129	12	1450	2245
gymnasium 5	695	136	22	1450	2303
gymnasium 6	648	140	48	1450	2286
totaal gemiddelde	599	121	27	1450	2197

Figuur 1: De gemiddelde studielast

De gemiddelde totale studielast is 2197 minuten, dus **36 uur en 37 minuten** per week. Uitsplitsing per afdeling/leerjaar:

- havo vier in totaal 35 uur en 53 minuten;
- havo vijf in totaal 36 uur en 13 minuten;

- atheneum vier in totaal 36 uur en 14 minuten;
- atheneum vijf in totaal 36 uur en 28 minuten;
- atheneum zes in totaal 37 uur en 49 minuten;
- gymnasium vier in totaal 37 uur en 25 minuten;
- gymnasium vijf in totaal 38 uur en 23 minuten;
- gymnasium zes in totaal 38 uur en 6 minuten.

Onderzoeksvraag 6: Verschillen in tijdsinvestering tussen de vakken

Gezien de reeds eerder genoemde combinatiemogelijkheden in vakkenpakketten is het in het kader van dit onderzoek niet mogelijk significante verschillen tussen de vakkenpakketten van de leerlingen te bepalen. Bovendien verschilt het verplichte aantal lessen per school. In de volgende drie tabellen is per afdeling en per leerjaar de gemiddelde huiswerktijd per vak, per keer en in de vakantie samengevat. Met behulp van deze tabellen kan de studielast bij verschillende vakkenpakketten worden afgeleid. De onderstaande tijdsinvestering is weergegeven in minuten.

ACTIEF EN ZELFSTANDIG STUDEREN IN DE TWEDE FASE

	havo 4		havo 5	
	per keer	vakantie	per keer	vakantie
Nederlands	18	245	19	340
Frans	28	197	26	321
Duits	26	217	24	311
Engels	24	218	22	339
Geschiedenis	23	128	21	317
Aardrijkskunde	21	92	20	298
Wiskunde A	22	52	24	218
Wiskunde B	25	90	27	298
Natuurkunde	24	88	25	230
Scheikunde	22	80	22	271
Biologie	20	80	20	266
Economie	25	80	25	316
Handel	28	96	29	245
Maatschappijleer	10	24	6	34
Tekenen	10	55	18	150
Handvaardigheid	9	36	15	121
Godsdienst	9	13	6	15

Figuur 2: Verschillen tussen de vakken op het havo

ONDERZOEK STUDELAST VAN LEERLINGEN IN DE TWEEDE FASE

	atheneum 4		atheneum 5		atheneum 6	
	per keer	vakantie	per keer	vakantie	per keer	vakantie
Nederlands	15	141	16	337	15	418
Frans	24	62	21	325	25	377
Duits	22	62	23	281	25	418
Engels	23	98	22	335	22	406
Geschiedenis	17	38	18	157	21	417
Aardrijkskunde	17	32	17	103	17	418
Wiskunde A	25	40	24	72	29	341
Wiskunde B	22	96	29	80	33	395
Natuurkunde	24	48	24	92	27	372
Scheikunde	20	44	21	72	25	326
Biologie	16	32	18	91	19	329
Economie I	18	33	22	62	25	407
Economie II	22	38	22	76	29	393
Maatschappijleer	10	39	5	37	5	43
Tekenen	7	30	14	95	20	218
Handvaardigheid	6	10	12	28	16	132
Godsdienst	5	9	6	18	9	513

Figuur 3: Verschillen tussen de vakken op het atheneum

ACTIEF EN ZELFSTANDIG STUDEREN IN DE TWEDE FASE

	gymnasium 4		gymnasium 5		gymnasium 6	
	per keer	vakantie	per keer	vakantie	per keer	vakantie
Nederlands	15	128	18	389	16	475
Latijn	24	31	25	65	28	324
Grieks	22	40	24	47	28	304
Frans	18	45	22	244	17	435
Duits	20	50	26	324	21	401
Engels	20	85	23	339	17	403
Geschiedenis	19	27	19	83	17	427
Aardrijkskunde	18	38	20	57	20	561
Wiskunde A	23	57	25	67	27	260
Wiskunde B	18	35	34	59	37	380
Natuurkunde	22	44	26	77	23	319
Scheikunde	20	20	25	99	24	285
Biologie	15	24	20	72	17	263
Economie I	14	31	23	61	22	265
Economie II	17	23	18	106	24	338
Maatschappijleer	13	60	3	50	5	21
Tekenen	2	20	13	66	22	214
Handvaardigheid	8	20	12	28	16	193
Godsdienst	5	7	2		5	32

Figuur 4: Verschillen tussen de vakken op het gymnasium

De huiswerktijd **per keer** is bij de vakken natuurkunde, scheikunde, tekenen en handvaardigheid niet afhankelijk van de afdeling. Bij de overige vakken is de huiswerktijd per keer per afdeling

wel verschillend. Afdelingen/leerjaren hebben significant verschillende huiswerktijden. Dus de afdeling en het leerjaar waarin leerlingen zich bevinden beïnvloeden de studielast.

De huiswerktijd **in de vakantie** is onafhankelijk van de afdeling bij de vakken nederlands, wiskunde B, tekenen en godsdienst. Bij de overige vakken is de huiswerktijd in de vakantie per afdeling verschillend.

Onderzoeksvraag 7: De hoeveelheid huiswerktijd per les volgens de docenten

De gemiddelde huiswerktijd volgens docenten is 31 minuten per les. Er is weinig spreiding tussen de afdelingen en leerjaren.

Onderzoeksvraag 8: Verschil tussen de ingeschatte studielast volgens leerlingen en docenten

De gemiddelde totale studielast is volgens leerlingen **36 uur en 37 minuten** (zie onderzoeksvraag 5).

De schatting van docenten valt iets hoger uit. Zij komen uit op een gemiddelde huiswerktijd per les van 31 minuten (zie onderzoeksvraag 7). Gecombineerd met een lesrooster van 29 lesuren van 50 minuten per week levert dit een studielast op van: $29 * 50 + 29 * 31 = 2349$ minuten = **39 uur en 9 minuten**. (Het verschil tussen de schatting van leerlingen en docenten valt mogelijk iets lager uit, omdat docenten die blokken geven, waarschijnlijk geen dubbele hoeveelheid huiswerk opgeven per blokkuur.)

Onderzoeksvraag 9: Efficiënter omgaan met huiswerk

Van de geënquêteerde leerlingen is tachtig procent van mening dat door geconcentreerder en efficiënter te werken, gemiddeld ongeveer 27 minuten tijd per dag gewonnen kan worden, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van het huiswerk. Twintig procent van de leerlingen denkt geen tijd te kunnen besparen of heeft hierover geen mening.

5 SAMENVATTING EN CONCLUSIE

- De gemiddelde huiswerktijd op werkdagen is 120 minuten, dus 2 uur.
- De gemiddelde huiswerktijd in het weekend is 121 minuten, dus 2 uur en 1 minuut.
- De gemiddelde huiswerktijd in vakanties is 1011 minuten, dus 16 uur en 51 uur.

ACTIEF EN ZELFSTANDIG STUDEREN IN DE TWEEDE FASE

- De gemiddelde totale studielast is 2197 minuten, dus 36 uur en 37 minuten per week, uitgaande van 29 lessen van 50 minuten.
- Volgens docenten is de gemiddelde huiswerktijd volgens docenten 31 minuten per les en de gemiddelde studielast 39 uur en 9 minuten per week. Op elke school werd de gemiddelde studielast door de docenten hoger ingeschat dan door de leerlingen.
- Twintig procent van de leerlingen denkt geen tijd te kunnen besparen op het huiswerk of heeft hierover geen mening. Tachtig procent van de leerlingen denkt door geconcentreerder en efficiënter te werken gemiddeld 27 minuten per dag te kunnen besparen.
- Geen school in dit onderzoek had, gezien over alle afdelingen en leerjaren een extreem lage of hoge gemiddelde studielast.
- Bij een studielast van 1520 uur per jaar, uitgaande van veertig werkweken, moeten leerlingen per week 38 uur werken. Marges tussen wenselijkheid en werkelijkheid - zo kan op basis van dit onderzoek geconstateerd worden - zijn niet erg groot.